

Modrý Mauricius – ideál vzácnosti vlastně ve všech oborech

Když u nás před třemi lety vyšla kniha Heleny Morganové *Modrý Mauricius – honba za nejvzácnějšími známkami světa*¹⁾, ani ve snu mě nemohlo napadnout, že by se jedna z těchto ikonických známek – bez přehánění největších a nejslavnějších světových rarit – mohla stát součástí sbírky našince, tedy českého nebo slovenského filatelisty. A vidíte, stalo se to. A nejen jedna, ale dokonce obě, tedy kompletní série, červený a modrý Mauricius Post Office. Je to v naší filatelické historii poprvé a řadí nás to mezi těch několik málo šťastných zemí, které se tím mohou pochlubit.

FRANTIŠEK BENEŠ

Z veřejných zdrojů víme, že k nim patří **Velká Británie** (série z Taplingovy sbírky, kterou v roce 1891 odkázal Britskému muzeu, nyní v Britské knihovně, a série v Královské sbírce, zakoupená v roce 1904), **Německo** (série v Poštovním muzeu v Berlíně získaná v letech 1901 a 1903), **Švédsko** (série ze sbírky Hanse Lageröfa, který ji v roce 1927 daroval Poštovnímu muzeu ve Stockholmu), **Mauricius** (série z Kanaiovy sbírky v Muzeu Blue Penny, zakoupená v roce 1993), a pro úplnost doplníme **Nizozemí** (hodnota 2 pence v Muzeu komunikace v Haagu, zakoupená v roce 1994).

Sérii v soukromých rukách už tedy moc nezbyvá, a protože v posledních desetiletích jsou majitelé těchto vzácných známek mnohem méně sdílní, než tomu bylo v minulosti, je těžké zjistit, kdo je vlastní. Lze předpokládat, že další dvě jsou zřejmě v Německu (Morganová ve své knize říká, že „všichni Němci jsou Mauricii Post Office už od konce 19. století doslova posedlí“ – a ze sporých informací aukčních firem lze soudit, že je tomu tak dosud). Odmyslíme-li si exemplář dvoupencovky č. XXV. (který zřejmě nikdo nikdy neviděl a v pečlivě vedeném seznamu bratří Williamsových je jen na základě údajů obchodníka Theóphila Lemaira – možná neprávem /některé prameny o něm

M. Théophile Lemaire

navíc mluví jako o červené jednopenci), existuje doložených modrých Mauriciů pouhých jedenáct, z toho minimálně šest prokazatelně v institucích, dva v pevných rukách zřejmě v Německu, jeden nově v české sbírce, takže možností sestavit kompletní sérii už opravdu moc nezbyvá – pokud vůbec nějaká.

Je přitom s podivem, že s výjimkou „domovského“ ostrova Mauricius (kde se na její nákup složilo konsorcium místních bank a firem) jsou všechny známé série Post Office v Evropě – což poněkud odporuje často citovaným úvahám, že se těžiště světového filatelického dění přesouvá do Jihovýchodní Asie a do USA; minimálně z investičního hlediska to zjevně tak úplně neplatí. Co ale není, může být, tamní bohatí investoři se mohou pokusit situaci změnit (a zanechat po sobě stopu například v podobě daru nebo odkazu některému z tamních poštovních muzeí),

což bude ale v případě sérií Post Office mimořádně obtížné, s ohledem na jejich nepatrný počet v soukromých rukách, jak jsme si právě ukázali. Důsledkem může být strmý vzrůst tržních cen, jak jsme ostatně mohli vidět při nedávném prodeji Britské Guyany, za kterou Stuart Weitzman, slavný módní návrhář a sběratel rarit z USA, před dvěma lety zaplatil šokujících deset milionů dolarů!²⁾

Prostě stručně shrnuto: Od objevení většiny Mauriciů Post Office uplynulo už jeden a půl století, s výjimkou jedné jednopencovky se žádný nový neobjevil už více než sto let. Jak jsme si ukázali, za tu dlouhou dobu se většina z nich – zejména modrých – dostala do muzejních sbírek, takže naděje, že by kompletní sérii obou hodnot mohl získat soukromý sběratel, v průběhu doby klesá – vlastně skoro až k nule.

Trocha historie

Oba Mauritiové – červený a modrý – jsou přitom přirozenými (autentickými) raritami, nevytvořenými uměle pro filatelisty, ale vzniklými v poštovním provozu v jeho nejranějším, a tedy klasickém známkovém období. Vydané byly v roce 1847 a šlo tehdy o první poštovní známky britské koloniální říše vydané mimo Velkou Británii.³⁾ Malý ostrov v Indickém oceánu se tím současně stal teprve pátou známkovou zemí světa! K popularitě Mauriciů Post Office přispělo několik okolností, jednou z nich bylo, že o jejich existenci filatelisté dlouho nevěděli – za první ostrovní vydání považovali známky se stejným obrazem a barvami, ale s nápisem Post Paid (= Poštovně zaplacené). Teprve v roce 1865 se ve Francii, na počínajícím sběratelském trhu, objevila známka s odlišným nápisem Post Office (tedy Poštovní úřad), což budilo otázky, zda nejde o chybotisk nebo dokonce vtíp, kterým si někdo chce vystřelit z filatelistů. V následujících letech však bylo objeveno několik dalších exemplářů, a to obou hodnot, jedna pence červená a dvě pence modrá, se stejným neobvyklým nápisem.

¹⁾ Kniha vyšla v nakladatelství BB/art Jiřího Buchala, známého sběratele známek Británie a jejích kolonií a majitele filatelického obchodu Filatelie Praha. Redaktorkou textu byla Milena Kudělová, bývalá redaktorka časopisu Filatelie, a odborným poradcem znalec David Kopřiva.

²⁾ Weitzman je od dětství filatelistou a nákupem Guyany si podle svých slov splnil dávný sen; pokud je nám známo, Mauricie Post Office však dosud ve sbírce nemá. Byl už dvakrát v Praze, před dvaceti lety s dcerou jako turista, vloni tu v ulici U Obecního domu osobně otevřel svou značkovou prodejnu dámských bot.

³⁾ Pomineme-li soukromé známky „Lady McLeod“ na Trinidadu.

Velmi rychle se dostaly do popředí zájmu sběratelů, ale i laické veřejnosti; všechny přitahoval záhadný původ a velmi vysoké ceny, kterých obě hodnoty dosahovaly. Pro většinu lidí bylo naprosto nepochopitelné, že za malé kousky papíru jsou zapálení (a samozřejmě příslušně moviti) sběratelé ochotni zaplatit doslova jmění! Už v dřevních dobách filatelie se tak staly nejen nejznámějšími, ale i nejdražšími předměty svého druhu. Do konce 19. století jich bylo nalezeno (obou hodnot dohromady) dvacet. Helena Morganová o tom píše:

Na těchto obyčejných papírcích, vlastně bezcenných, bylo něco úchvatného. Putovaly z ruky do ruky, získávali je stále bohatší lidé. Milionářští sběratelé se vrhli do shromažďování známek, jako by to byl lov zvěře. Najít známku „Post Office“, to býval dlouho nejvyšší cíl sběratelů na obou koncích sběratelského spektra. Vojáci, školáci a sběratelé známek na celém světě (Němci snad dokonce všichni) jako by byli posedlí odhalováním záhad kolem těchto známek nebo – což by bylo mnohem lepší – touhou najít další. Stále existovala možnost, že se některý dosud nepovšimnutý exemplář objeví kdekoli na světě, v místě, které mělo s Mauriciem koncem 40. let 19. století kontakty.

A v roce 1903 se to stalo. Když jeden státní úředník v Londýně třídil ležstra, narazil na dvoupencovou známku „Post Office“ v bezvadném stavu. Nález vyvolal mezinárodní zájem, z celého světa se seběhli filatelisté a zaplnili aukční síň pánů Putticka a Simpsona.

Aukce trvala déle než hodinu. Potom se ruch, jenž ovládal aukční síň, uklidnil. Šepot ztichl, když se licitátor zhluboka nadechl a řekl: „Mauricius, položka 301, dvoupencová známka Post Office z roku 1847, nepoužitá, s širokým okrajem, krásný exemplář.“ Známká měla na výšku a na šířku ani ne palec a vypadala opravdu dobře. Modrá tiskařská barva navzdory svému věku stále zářila. Profil mladé královny nic nehyzdilo a známka byla netknutá, se širokými okraji kolem tisku.

Nabídky začínaly na 500 liber a rostly rychle, po stovkách, až na dvanáct, třináct, čtrnáct set. Pak odstoupil Charles J. Phillips, jenž zastupoval Říšské poštovní muzeum v Berlíně. Předposlední dražitel zklamaně zalomil rukama nad rekordní nabídkou 1450 liber a položka 301 byla odklepnuta agentovi, panu J. Crawfordovi.

Brzy poté, v rozhovoru s princem velšským, jeden z královských dvořanů poznamenal: „Slyšelo už Vaše Veličenstvo, že nějaký naprostý pomatenec zaplatil za jedinou poštovní známku 1450 liber?“

Budoucí král Jiří V. na to údajně odpověděl: „Ano, vím. Ten naprostý pomatenec jsem byl já.“⁴⁾

Ale vraťme se na ostrov Mauricius, kde historie nejslavnějších známek světa započala. Z geografického

hlediska jde vlastně o souostroví, i když značně rozptýlené. Tvoří ho stejnojmenný ostrov o rozloze 1.865 km² (o kousek míň, než u nás okres Klatovy), pak 560 kilometrů vzdálený mnohem menší ostrov Rodriguez (velký asi jako město Liberec) a několik ostrůvků ležících východně od Madagaskaru. Celkem tu žije jeden a čtvrt milionu obyvatel (tedy jako u nás v Moravskoslezském kraji).

Mořeplavci ho znali už před tisíci lety, pro Evropu ho objevili Portugalci počátkem 16. století. Trvalo však sto let, než se na neobydleném ostrově usadili první kolonisté, Nizozemci, kteří jej pojmenovali Ostrov prince Mořice Oranžského (Prins Mauritse van Nassau).

Moc se jim ale nedařilo a počátkem 18. století ho zase opustili. Zůstala po nich poušť, vykácené lesy a vyhubené druhy zvířat a ptáků.

V roce 1715 ostrov obsadila Francie jako svou kolonii, nazvala jej Île de France (Francouzský ostrov) a přivedla sem osadníky, kteří za pomoci velkého počtu dovezených otroků začali pěstovat cukrovou třtinu a vyrábět z ní cukr, hlavní exportní produkt. O dalších sto let později, v průběhu napoleonských válek, ostrov obsadili Britové, kteří zrušili otroctví a rozšířili přístěhovalectví, zejména z další své kolonie, Indie. Vcelku samozřejmě zrušili francouzské pojmenování ostrova a z původního nizozemského odvodili nový název – Mauricius. Udrželi se tu jeden a půl století, až do roku 1968, kdy byla v bývalé kolonii, nyní s převahou obyvatel indického původu, vyhlášena republika.

A právě údobí britské koloniální správy je pro nás z filatelistického hlediska nejzajímavější. Konkrétně nám jde o dobu, kdy byl v úřadu šestý britský guvernér ostrova Mauricius, sir William Gomm.

Funkce se ujal v roce 1842, už jako zkušený úředník a voják, když

⁴⁾ Pro hrubou představu, 1450 tehdejších liber představovalo více než deset a půl kilogramu (!) ryzího zlata (zlatá jednolibrová mince obsahovala cca 8 g kovu o ryzosti 0,917, tedy cca 7,3 g ryzího zlata), v dnešních cenách tedy něco přes jedenáct milionů korun. Současnou cenu tohoto exempláře lze odhadnout na více než desetinásobek, což odpovídá více než metrickému centu ryzího zlata! (Jistě v tom ale hraje roli skutečnost, že známka je součástí britské královské sbírky.)

předtím tři roky vedl koloniální správu na Jamaice a ještě dříve se účastnil války za nezávislost Španělska a bitvy u Waterloo. Kolonie novou hlavu potřebovala, předchozí guvernér zemřel už před deseti měsíci na zápal plic a na ostrově panovalo trvalé napětí mezi obyvateli francouzského a britského původu. Britů totiž přes tři desítky let vlády byla jen hrstka, oproti pestré směsi jiných národů, Francouzů, Afričanů, Indů a Čiňanů. Jako úřední jazyk přetrvávala francouzština, a když se guvernér v roce 1847 rozhodl zavést namísto ní angličtinu, místní noviny psaly, že ze 150 tisíc obyvatel ostrova ji ovládá jen pět set. Ostatní to samozřejmě brali jako výraz nepřátelství, a tak, na usmířenou, uspořádala guvernérova manželka Alžběta Gommová velký maškarní ples, na který pozvala společenskou smetanou francouzského i britského původu.

Staré pověsti mauricijské

A tady začínají pověsti, které tak přispěly ke slávě prvních mauricijských poštovních známek. Na ostrově už samozřejmě znali známky britské (ty ostatně vyšly dva roky před příjezdem Gommových na Mauricius), a lady Alžběta prý chtěla ozvláštnit pozvánky na svůj ples taky takovou novotou. Přesvědčila proto manžela, aby pověřil místního hodináře Josefa Barnarda vyrytím a vytištěním známek s podobou, úpravou a nominální hodnotou vycházející ze známek britských. Barnard, který podle pověsti měl být starý, poloslepý a roztržitý, vyryl do měděné destičky obrazy obou známek, jedno- a dvoupencové, spolu s názvem ostrova, a když měl vyplnit levý okraj, šel se raději zeptat do paláce. Po cestě však minul místní poštu, na které uviděl nápis Post Office, spokojeně se otočil na podpatku a tento text včlenil do obou rytin. Známky vytiskl v požadovaném nákladu 500 kusů od každé, a když byl hotov a předložil své dílo, bylo příliš pozdě na opravu nesprávného nápisu. Ples byl za dveřmi, pozvánky bylo třeba rozestlat, a tak byl správnější výraz Post Paid (Poštovné zapláceno) použit až na dalších vydáních.

Jak to bylo doopravdy

Tolik pověst rozšířená po celém světě a dodnes tradovaná, byl – jak už to u pověstí bývá – z největší části zloha nepravdivá. Tak především není doloženo, že by vydání prvních mauricijských známek souviselo s maškarním plesem guvernérovy manželky. Spíše se zdá, že mohlo jít o shodu okolností, kdy pro pozvánky využila novinku v poštovním provozu. Napovídá tomu minimálně skutečnost, že už v roce 1846 místní vláda vydala předpis, že poštovné za dopis odeslaný v místě (tedy zejména v hlavním městě Port Louis) činí 1 penci, a 2 pence za dopis adresovaný na venkov (kde měla sídla většina místních bohatých rodin). V předpisu se přitom praví: „Dopisy s pevně připojenou známkou nebo známkami vydanými vládou budou přepravovány bezplatně.“ (mysleno bezplatně pro adresáta, který

do té doby hradil celé poštovné, nebo jeho polovinu). O poštovních známkách tedy výslovně hovoří předpis už v roce 1846, zatímco onen slavný ples se konal minimálně o tři čtvrti roku později, 30. září roku 1847.

Tvůrce známek Josef Barnard nebyl ani starý, ani poloslepý, a dokonce ani hodinář.

Pocházel z britského přístavního města Portsmouth, v roce 1847 mu bylo něco přes třicet, na Mauricius připlul před devíti lety a byl zde vysazen jako černý pasažér (to mu bylo třidvacet). Usadil se tu a začal si vydělávat jako rytec vizitek, hlaviček dopisních papírů a reklam, v inzerátech nabízel své služby i jako malíř miniatur. To všechno možná přispělo k tomu, že úkol zhotovit první známky byl svěřen právě jemu (známky byly v té době nejspíš považovány za předmět jednorázové spotřeby, jaké Barnard běžně tiskl).

Výraz Post Office nebyl trestuhodným omylem, protože tehdy neexistoval předpis, jak mají být známky označeny – ty britské žádný domicil (ani označení Poštovné zapláceno) nenesly a jiné v impériu dosud nevyšly. Výraz Post Office Mauritius je tedy logickým označením vydavatele – Poštovní úřad Mauricius. Pro úplnost uveďme, že tento text obsahovalo i jedno z razítek místní pošty a že nové známky byly v úředních dokladech koloniální správy označovány jako „post office stamps“ (známky poštovního úřadu), aby se odlišily od vládou vydávaných známek kolkových.

O vzniku prvních mauricijských poštovních známek se dochovalo jen málo dokladů. Existuje však rukopisný záznam z listopadu 1846, v němž Barnard odhaduje cenu zhotovení 1000 kusů dopisních nálepek (tedy poštovních známek) v hodnotách 1 a 2 pence, a několika razítek (Paid, Free, Too Late, Penny Post – Zapláceno, Zdarma, Zpožděno, Jednopenková pošta). Předpokládá se, že v září roku 1847 vytiskl po 500 kusech od každé hodnoty (byly vyryty společně na jedné měděné destičce, takže každou z rytin musel vždy opatřit jinou barvou, pokud je tiskl společně, nebo využil vždy jen polovinu desky). Tisk probíhal v jednoduchých podmínkách a barva, zejména pro hodnotu 1 pence, neměla v průběhu nákladu zjevně stejný odstín – jak můžeme vidět na slavném „bombajském“ dopisu, jehož dvě červené známky vypadají vzájemně různě – jedna je v celé ploše oranžovější.

Bombajský dopis

Detail známek

Mauricius a jeho hlavní město Port Louis byly v roce 1847 živým místem obchodu, jemuž sloužila i místní pošta. O té se dochovala řada zpráv, včetně stížností na kapacitu nedostačující zájmu veřejnosti o její služby. Není tedy divu, že v podstatě nepatrný náklad 500 sérií prvních mauricijských známek byl brzy vypotřebován a necelý rok poté byl Barnard pověřen vytvořením další emise známek, tentokrát tištěných z desky obsahující tučtí polí (4 x 3), se změněným nápisem Post Paid. Proč došlo ke změně nápisu, není známo, právě ona však značně přispěla k romantizujícím legendám, které první vydání provázejí a činí ho tak přitažlivým.

Po druhém vydání následovala řada dalších, a na to první se na Mauriciu rychle pozapomnělo. Svět se tak o něm dozvěděl až o bezmála dvě desítky let později, a zásluhu na tom měla opět žena.

Žena ve filatelii?

O první Mauricie se zasloužily hned dvě!

Tou ženou byla Jana Borchardová, žena obchodníka Adolfa Borcharda z přístavního města Bordeaux. To sice leží daleko od moře, přesto díky ústí řeky Garonny je v něm významný námořní přístav, z něž odplouly lodě na zámořské plavby. Adolf Borchard byl v Bordeaux významnou osobností, vlastnil lodě a zastával tu i diplomatickou funkci konzula Rakouska a vicekonzula Meklenbursko-Zvěřínska. V letech 1847 – 48 jeho firma udržovala obchodní styky s partnery na Mauriciu a díky tomu se v jejím archivu nacházely dopisy z tohoto ostrova.

Počátkem 60. let 19. století se ve Francii začala šířit nová móda, sbírání poštovních známek, která zaujala i paní Borchardovou. Ta je začala vyhledávat v manželově obchodní korespondenci, vystříhovala a odlepovala je, a jak bylo tehdy obvyklé, lepila je do populárního Lallierova alba s předtištěnými políčky pro známky celého světa (těch bylo tehdy tak málo, že se do něj hravě vešly a snadno budily klamný dojem, že je lze kompletně sesbírat).

Když narazila na mauricijské známky Post Office, nezaujaly ji, protože v albu vyobrazeny nebyly - není divu, nebyly tehdy ještě známy. Měnila je proto s místními sběrateli za jiné známky, později je zřejmě prodávala. Firemní korespondenci probírala zjevně jen přiležitostně, v údobí několika let. Nalezla přitom celkem třináct kusů známek Post Office, šest jednopencových a sedm dvoupencových.

Deset z nich prošlo rukama další ženy – Marie Desboisové, která v Bordeaux provozovala malý antikvariát,

papírmictví a současně obchod s poštovními známkami. První mauricijské známky ochotně kupovala, protože pro ně našla odbyt – Belgičana J. B. Moense, považovaného za prvního obchodníka s poštovními známkami na světě. Ten v existenci známek Post Office zpočátku nevěřil, ale když se s nimi osobně seznámil, stal se jejich propagátorem, dodával je do největších sbírek té doby a popsal podrobně historii nálezů všech exemplářů objevených do konce 19. století.

A když už jsme u žen v souvislosti s prvními mauricijskými známkami, nesmíme zapomenout na Helenu Morganovou, historičku, archivářku a cestovatelku z australského Melbourne, autorku skvělé knihy *Modrý Mauricius – honba za nejvzácnějšími známkami světa*, o níž jsem se zmínil už v úvodu.

Kniha byla přeložena do řady jazyků a je považována za základní pramen informací o prvních mauricijských známkách. V předložské únorové Filatelii (F2/14) ji členům Klubu Filatelie za zvýhodněnou cenu nabídla Zásilková služba Profil.

ČASOPIS ČESKÝCH A SLOVENSKÝCH FILATELISTŮ

Filatelie®

...koníček i investice!

2/2014

Pro členy Klubu Filatelie zdarma! Ročník 89 • Vychází 12. února

HELEN MORGANOVÁ

MODRÝ MAURICIUS

HONBA ZA NEJVÁCNĚJŠÍMI ZNÁMKAMI SVĚTA

Fascinující příběh nejslavnějších známek světa – legendárních Mauricijských známek Post office – v nové a poutavě napsané knize australské spisovatelky a badatelky Helen Morganové. Pro členy Klubu Filatelie za velmi výhodnou cenu! Ukázka a kupon na slevu uvnitř čísla.

Vydáním knihy však výzkum autorky o známkách Post Office Mauritius neskončil, na své webové stránce www.helenmorgan.net/bm/home.html o nich přináší mnoho dalších informací a obrázků.

O svých cestách po světě, a samozřejmě i na ostrov Mauricius, vede krásný fotoblog, na který se můžete podívat na www.flickr.com/photos/helenmorgan/.

Mauricie Post Office nejsou jen z Bordeaux

Z pětadvaceti uváděných exemplářů známek Post Office (obou hodnot dohromady), jejichž vyobrazení jsou známa, jich jen osm nebývá spojováno s obchodní korespondencí adresovanou do Bordeaux (u modrého Mauricia z královské sbírky nelze jednoznačně určit původ). Pět jich bylo nalezeno na Mauriciu, kde jako první skutečný filatelista pátral major Eduard B. Evans (1846 – 1922), od dětství zapálený sběratel, který se kvůli známám Post Office dokonce ve svých třiceti letech nechal přeložit s dělostřeleckým oddílem na tento vzdálený ostrov. Tady provedl první soustavnější průzkum toho, jak vlastně první emise vznikla a získal (za neobjasněných okolností) unikátní doklady dokazující, že šlo o regulérní vydání. Helena Morganová o tom píše:

Do Anglie si pak přivezl klíčovou originální listinu: odhad ceny za výrobu známek 'Post Office', který rukou napsal Joseph Barnard (známky byly označeny jako dopisní nálepky). Dokument byl nepochybně nalezen ve vládních záznamech, kam právem patřil, ale dle shánčlivé tradice britských sběratelů zůstal v Evansově držení až do roku 1898, kdy jej major velkoryse daroval Britskému muzeu. (Dnes je občas vystavován v Britské knihovně.) Je možné, že díky své vytrvalosti a očividné zálibě ve filatelii získal Evans obdiv vládních úředníků - „všichni byli velmi laskaví ve své snaze mi pomoci“ - a Barnardův odhad mu darovali. Nebo s výhodou více než stoletého časového odstupeu můžeme spíše říct, že si jej prostě vzal.

Evans našel také dopis koloniálního poštmistra Brownrigga koloniálnímu tajemníkovi sdělující, že 20. září 1847 (deset dní před plesem lady Gommové) bylo vytištěno 700 známek. Evans našel ještě další Brownriggův dopis koloniálnímu tajemníkovi s datem 2. května 1848 (oba dopisy jsou dnes bohudík uloženy v mauricijském archivu). Tento dopis jednou provždy potvrzuje, že všechny známky 'Post Office' byly legitimní emise (nikoli 'uniklé' zkušební tisky). Brownrigg píše: Pane,

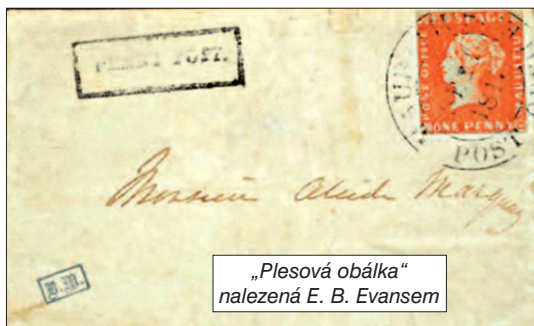
1. mám čest oznámit Jeho Excelenci panu guvernérovi, že zlepšené desky obsahující po dvanácti obrazech každé poštovní nálepky (jednopencové a dvoupencové) jsou dokončeny a připraveny k použití, kdykoli bude Jeho Excelence tak laskava a předá mi své instrukce.

2. Je pravdou, že nevyhnutelně došlo k určitému zdržení v jejich dodání následkem toho, že rytec byl po jistou dobu v léčení zraku, jenž se mu zhoršil. Toto zdržení však nezpůsobilo veřejnosti žádné potíže nebo zklamání, jelikož mi bylo dovoleno mezitím použít původní desky, vůči nimž lze mít - pokud je mi známo - jen jedinou výhradu: na každé desce je pouze jeden obraz, tudíž bude tisk většího množství vyžadovat mnohem více času. Tuto výhradu však nelze vznést vůči novým deskám, jelikož rytec mě ujistil, že je schopen během jedné hodiny získat 1 000 až 1 500 otisků.

3. Při prvním použití těchto desek bylo vyrobeno 1 000 kusů nálepek a veřejnost tolik dychtila po jejich využití, zejména pro dopisy ve městě, že byly do několika dnů zcela vyprodány.

Major Evans, jehož bádání na Mauriciu bylo odměněno nálezem „plesové obálky“ vyplacené červenou známkou Post Office (dnes je jako součást Taplingovy sbírky vystavena v Britské knihovně).

Další dva nálezy pocházejí z Indie – jde o tři červené známky, z toho dvě společně na jedné obálce adresované do Bombaje.

Pátrání na celém světě

Už jsme řekli, že nedlouho po objevu první mauricijské emise Post Office lidé „na celém světě (Němci snad dokonce všichni) jako by byli posedlí odhalováním záhad kolem těchto známek nebo – což by bylo mnohem lepší – touhou najít další. Stále existovala možnost, že se některý dosud nepovšimnutý exemplář objeví kdekoli na světě, v místě, které mělo s Mauriciem koncem 40. let 19. století kontakty.“ Je přitom kupodivu, že se sice pátralo všude možně, ale zřejmě ne tam, kde se mělo, tedy v archivech lodních a obchodních firem v Bordeaux, které koncem 40. let devatenáctého století měly s Mauriciem obchodní vztahy. Nedlouho po smrti Adolfa Borcharda byla jeho firma zlikvidována a její obchodní papíry skončily ve sběru. Lze přitom předpokládat, že paní Borchardová neprobrala zdaleka všechnu korespondenci, takže ve stoupě mohly skončit další exempláře prvního vydání. Borchard však nebyl jediným bordeauxským obchodníkem s takovým archivem, ve zveřejněných oznámeních o odplutí a připlutí lodí z Mauricia v té době se objevují lodní makléři Serizier a Laffitte, a dále firma vdovy Fabreové a firma pana Delmestre. Jejich archivy však nikdo nepropátral...

Badatelé zato našli záznamy o lodních linkách a trasách snad všech jednotlivých lodí plujících v té době z Mauricia a snažili se zjistit, kdo mohl v roce 1847 z exotického ostrova psát – a hlavně kam. I když šlo o velmi podrobná zkoumání, k objevům nových exemplářů nevedla. A to nás přivádí k hypotetické otázce, zda lze do skupiny zemí potenciálních adresátů té doby zahrnout i České země? Spojuje je něco s Mauriciem té doby? Možná budete překvapeni, ale ano.

Náš člověk na Mauriciu

Tou spojkou je Václav Bojer, cestovatel a přírodovědec, u nás už skoro zapomenutý, ale na Mauriciu dodnes vzpomínaný jako významná historická osobnost. Narodil se v roce 1795 (některé prameny uvádějí 1785 nebo 1797) v Řesanici, vesničce na pomezí Plzeňska a jižních Čech. Vyučil se zahradníkem na panství hraběte Wurmbrandta v Liblíně na Ro-

kycansku, kde jako zahradník pracoval i jeho starší bratr. Václav měl zjevně toulavé boty, brzy odjel do Vídně s mladým botanikem a cestovatelem Františkem Vilémem Sieberem, pražským rodákem. Ten mu zde opatřil místo v muzeu a pak spolu procestovali Itálii a Řecko, v letech 1817-19 Krétu, Palestinu a Egypt. V té době se na daleké cesty vydávalo stále více badatelů a vědců, s cílem objevit dosud nepoznané v oblasti zeměpisu i v rostlinné a živočišné říši, a přinést o tom domů nejen zprávy, ale pokud možno i hmatatelné důkazy, exotické materiály, jejichž sbírání se stalo předmětem zájmu muzeí i jednotlivců; obvyklé bylo, že cestovatelé jejich prodejem financovali své výpravy. Bojer svůj skvělý herbář zaslal přímo císaři a získal tak podporu z nejvyšších míst. Díky tomu mohl s mladým přírodovědcem K. T. Hilsenbergem podniknout výpravu do východní Afriky a na blízké ostrovy. Na Mauricius dorazili v roce 1821 a pro oba se tyto končiny staly osudem. Pro Hilsenberga tragickým, ve svých dvaceti letech na nedalekém Madagaskaru podlehl malárii, pro Bojera naopak životní náplní – na Mauriciu a v jeho okolí strávil vlastně zbytek života. Postupně se stal odborníkem na tropickou flóru a faunu a objevil a popsal dlouhou řadu rostlin (doslova stovky) a živočichů, řada z nich je po něm pojmenována. Získal si důvěru mauricijského guvernéra a byl jím dokonce pověřován diplomatickými úkoly, například sjednáním dohody s madagaskarským králem Radamou I. o zastavení obchodu s otroky (který Británie zrušila). V průběhu let procestoval ostrovy v Indickém oceánu a nashbíral obrovské množství materiálů, které poskytl řadě světových muzeí. V roce 1829 se podílel na založení Přírodovědecké společnosti na Mauriciu, později přejmenované na Královskou společnost umění a věd (Société royale des arts et des sciences de l'île Maurice), která existuje dodnes, a stal se jejím prvním místopředsedou. Ve 40. letech působil jako kurátor muzea v Port Louis a později jako ředitel botanické zahrady, v níž je po něm pojmenována jedna z cest. V polovině 50. let byl jmenován profesorem na zdejší škole, označované někdy v literatuře jako Královská akademie přírodních věd. 4. června 1856, tedy před 160 lety, však náhle zemřel, raněn mrtvicí. Je pohřben na hřbitově Le Salines v Port Louis, jeho náhrobek je chráněnou památkou. Ve své poslední vůli určil, aby úspory ve výši 30.000 franků byly zaslány jeho příbuzným do Čech, a své sbírky, pokud je už nerozdal muzeím, odkázal rakouskému císaři Františku Josefovi I.

A právě skutečnost, že Václav Bojer měl v Čechách rodinu, s níž zjevně udržoval kontakty, a dále to, že byl v živém styku s řadou muzeí, vědeckých společností, odborných institucí, ale i s jednotlivými vědci, publicisty, badateli, cestovateli a dalšími osobami, u nás i v jiných zemích, umožňuje vyslovit hypotézu, že v důsledku toho mohla vzniknout – a jistě i vznikla – korespondence, po roce 1847 vyplacená poštovními známkami, z toho ta z podzimu a zimy uvedeného roku nejspíš první emise, tedy Mauricií Post Office.

Pokud je mi známo, nikdo po takové korespondenci zatím nepátral – a je samozřejmě otázkou, zda vůbec existovala, a pokud ano, zda se dochovala. Ověřit to je však už úkol přesahující záměr tohoto článku.

Jsou skutečně první?

V úvodu článku se zmiňuji, že je to v naší filatelistické historii poprvé, kdy je ve sbírce českého filatelisty obsažen modrý Mauricius Post Office, což nás řadí mezi těch několik málo šťastných zemí, které se tím mohou pochlubit. Je to ale skutečně tak? Než jsem to napsal, samozřejmě jsem se to snažil ověřit. Mezi sběrateli totiž kolují pověsti o tom, že se některá z těchto světových rarit přece jen nacházela či dokonce nachází ve sbírce některého z našich filatelistů, a tak se na tyto legendy teď společně podíváme.

První se váže k JUDr. Rudolfu Brunnerovi (nar. 1880), advokátovi a představiteli židovské obce v Hořicích. Ve své sbírce známek měl mít i modrý Mauricius, který si sebou vzal zašitý do kabátu, když jej nacisté odveleli do koncentračního tábora, kde (v Buchenwaldu) zemřel hladem a vyčerpáním v prosinci roku 1939. Známká pak měla zůstat ukrytá v kabátu, který musel po příchodu do tábora odevzdat, a tak je zřejmě ztracena navždy.

Je to bezesporu smutný příběh, ale pokud jde o známku - mohlo to tak být? Myslím, že ne. Podle mého názoru je vyloučeno, aby to byl modrý Mauricius Post Office. Pokud vůbec šlo o Mauricius, pak o některou z dalších emisí Post Paid (což si řada lidí běžně plete, jak za chvíli ukážeme). V tomto článku jsme řekli, že všechny nalezené známky prvního vydání jsou známy a jmenovitě sepsány (v seznamech Moense a bratří Williamsových) počínaje šedesátými lety 19. století – a u žádné z nich není uvedeno, že by byla prodána do ČSR a hlavně, žádná nechybí (a žádná se po roce 1945 nově neobjevila). Legendě neodpovídá ani smutný Brunnerův osud - nebyl odvečen v transportu s ostatními hořickými Židy dne 14. prosince 1942, ale byl zatčen už 1. září 1939, takže lze jen těžko předpokládat, že by se na cestu do koncentračního tábora mohl předem promyšleně připravovat. A to nemluvíme o astronomické ceně, kterou měl každý modrý Mauricius (samozřejmě Post Office!) už za první republiky, tedy v době přísných předpisů o dovozu zboží a silně regulovaných plateb do zahraničí, kdy by takový nákup samozřejmě neunikl pozornosti úřadů a dochovala by se tedy o něm zpráva.

Druhý příběh vypadal na první pohled věrohodnější a mohu o něm referovat z první ruky - byl jsem jeho účastníkem. Někdy kolem roku 1985 se syn známého pražského prvorepublikového obchodníka se známkami Havlase zajímal v Pofisu o možnost vyvézt přes Artii do zahraničí a prodat tam v aukci červený Mauricius pocházející z pozůstalosti jeho otce. Vzhledem k tomu, že Havlas starší měl opravdu nádhernou sbírku starých anglických kolonií, včetně řady velmi drahých položek (i když žádná ani zdaleka nedosahovala úrovně mauricijské známky číslo jedna), a protože tvrdil, že ke známce má atest berlínského znalce Köhlera ze 30. let, sjednali jsme mu schůzku se zástupcem frankfurtské aukční firmy Stelzer. Ten našťastí do Prahy nejel jen kvůli ní (přichystali jsme mu i jiné nabídky), protože milý pan Havlas mladší sice přinesl červenou mauricijskou známku s Köhlerovým atestem, ale šlo o jedno z pozdějších vydání, tedy opět Post Paid (a to byl sám zkušený obchodník, stejně jako jeho otec!).

Prostě „kouzlo Mauricia“ fungovalo i na ně, a tak v rodině věřili (přesněji chtěli věřit), že mají skutečný poklad. Mohu o tom takto otevřeně mluvit, protože o věci vědělo mnoho lidí z Pofisu i Artie (ta se těšila na obří devizovou tržbu), byla z toho docela ostuda, která se přetrášala dlouho, až vzniklo dokonce skeptické rčení: „Aby to zase nedopadlo jako s tím červeným Mauriciem!“ Jestliže totiž známky Post Office stojí v řádu milionů dolarů, známky Post Paid jsou nepoměrně levnější – některé dokonce koupíte i za tisíce korun.

Rozdíl mezi modrým Mauriciem (Post Office) a modrou známkou některého z dalších vydání (Post Paid) pozná každý na první pohled. Stejně je to u Mauricia červeného.

Pak tu máme řadu rodinných a místních legend, kdy je v podstatě jakákoli stará modrá známka s nápisem Mauritius považována za slavnou raritu. Kolikrát jen mi nějakou takovou ukazovali návštěvníci veletrhu Sběratel, když se zastavili ve stánku SČF, kde Komise znalců poskytuje bezplatnou poradenskou službu! Od školáků po babičky a dědečky, vždycky následoval zklamání povzdech: *To není možné, vždyť je tak stará, máme ji v rodině už od pradávna a vždycky se říkalo, že je to asi modrý Mauricius!* Samozřejmě nejde o jev pouze český, podobné iluze panují snad všude na světě.

Nápis Mauritius a modrá barva samozřejmě ještě neznamenaají, že by šlo o legendární raritu.

Zvláštní kapitolou jsou chvástalové, kteří samozřejmě dobře vědí, že výraz *modrý Mauricius* se používá pro legendární známky Post Office, přesto neodolají a ohromují neinformovanou veřejnost a novináře předváděním známek pozdějších vydání. Na internetu snadno najdete fotografii známého českého vystavovatele půjzícího před obřím panelem s nápisem Modrý Mauritius, i když jde ve skutečnosti o známku Post paid. Novinářům je takový „drobný“ rozdíl samozřejmě ukradený a rádi pak přináší články se senzačními titulky typu „Sběratel XY má Modrého Mauricia a neprodá ho ani za milión!“.

A tím se dostáváme k poslednímu známému případu, tentokrát pro změnu na Slovensku. 23. 11. 2011 oznámil tamní online deník Nový Čas bombasticky: *Kollár sa buchol po vrecku: Kúpil najväčšiu známku na svete! V článku se uvádí, že „podnikatel Boris Kollár koupil své desetileté dcerce nejvzácnější poštovní známku na světě – modrý Mauricius.“* Na obrázku (snadno ho najdete na internetu) je pak štědrý tatínek

s dcerou a nádherným modrým Mauriciem Post Office - ovšem tím z britské královské sbírky...⁵⁾

Z uvedených příkladů vyplývá, že i když by to bylo hezké, až do minulého měsíce v Česku ani na Slovensku žádný modrý, ba ani červený Mauricius Post Office prostě nikdy nebyl. O to větší radost teď můžeme mít z toho, že se situace změnila. Pokud oba nové přírůstky budou vystaveny na Světové výstavě PRAGA 2018, budeme si je tam moci všichni prohlédnout.

A to je k dnešnímu tématu všechno. Původně jsem chtěl připojit ještě kapitolku o cenách světových rarit, ale považuji to za zbytečné. Helena Morganová ve své skvělé knížce zmiňuje jednoho dávného majitele modrého Mauricia Post Office, který na otázku o jeho ceně řekl: *Z věcného hlediska nemá cenu v podstatě žádnou. To, co jsem za něj dal, je vlastně poplatek za privilegium, že ho mohu vlastnit!*

⁵⁾ Podle mého názoru jde opět v nejlepším případě o *Post Paid* (nejspíš dokonce ten zmíněný v předchozím případě). Spravedlivě je třeba dodat, že o tři roky později stejný deník uveřejnil rozhovor s předsedou Svazu slovenských filatelistů Miroslavem Ňaršíkem s titulkem „Pravda o modrom Mauriciu Borisa Kollára“, v němž se k senzaci staví krajně skepticky.

Přehled známek Mauricius Post Office podle Heleny Morganové (aktualizovaný)

I. a II. zřejmě v Německu

III. Muzeum na Mauriciu

IV. Muzeum ve Stockholmu

V. zřejmě v Německu

VI. Muzeum v Haagu

VII. Muzeum v Berlíně

VIII. zřejmě v Německu

IX. Muzeum ve Stockholmu

X. Muzeum na Mauriciu

XI. zřejmě v Německu

XII. zřejmě v Německu

XIII. v Česku

XIV. Britská knihovna

XV. Britská knihovna

XVI. v Česku

XVII. Královská sbírka

XXVIII. a XIX. ve Švýcarsku

XX. ?

XXI a XXII. v Německu

XXIII. Muzeum v Berlíně

XXIV. Královská sbírka

XXV. existuje?

XXVI. zřejmě v Německu

Limbo I. nepotvrzen

(Není vyloučeno, že položky I. + II., V. a XII. /a možná i další/ jsou již ve vlastnictví institucí.)